

[Birinci Basıma] Önsöz

İnsan aklı, bilişlerinin bir türünde özel bir yazgıya sahiptir: Kendisine, başından savamadığı sorular musallat olur; zira onlar, kendisine bizatihi aklın doğası tarafından verilir ama onları yanıtlayamaz da çünkü insan aklının tüm kabiliyetlerini aşarlar.

Akıl bu mahcubiyete kendi suçu olmaksızın düşer. Çünkü deneyim sırasında kullanımları kaçınılmaz olan ve aynı zamanda onunla yeterince teminat altına alınmış olan ilkelere başlar. Onlarla (kendi doğasının da beraberinde getirmesiyle) giderek daha yükseklerle, daha uzak koşullara doğru yükselir. Fakat bu minvalde [A VIII] işlerinin hep tamamlanmamış kaldığını, çünkü soruların ardının asla kesilmediğini fark ettiği için tüm olanaklı deneyim kullanımını aşan ama yine de pek kuşku uyandırmıyor göründüklerinden sıradan insan aklının da onlarla mutabık kaldığı ilkelere sığınmaya kendini zorlanmış bulur. Fakat böylece kendini karanlık ve çelişkiler içine atmış olur. Bundan hareketle, bir yerlerde saklı kalmış yanılgıların temelde yattığını çıkarsa da onları keşfedemez, çünkü yararlandığı bu ilkelere, tüm deneyim sınırlarını aştıkları için deneyimi bir mihenk taşı olarak kabul edemez artık. İşte bu biteviye mücadelelerin cenk meydanına *metafizik* denir.

Bir zamanlar kendisine tüm bilimlerin *kraliçesi* deniyordu ve şayet niyeti fiil olarak kabul edersek: Kendi nesnesinin müstesna önemi yüzünden bu şeref payesini elbette hak ediyordu. Fakat şimdilerde çağın moda yaklaşımı, onu her bakımdan hor görmekte ve bu hanımefendi dışlanmış ve terk edilmiş olarak yakınmaktadır, tıpkı *Hecuba* gibi: *modo maxima rerum*, [A IX] *tot generis natisque potens – nunc trahor exul, inops – Ovid. Metam.*

İlk başlarda *dogmatikçilerin* idaresi altındayken hükümdarlığı *despotikti*. Fakat yasaması eski barbarlığın izlerini hâlâ bünyesinde taşıdığı için iç savaşlar yüzünden yavaş yavaş yozlaşarak tümüyle *anarşiye* dönüştü. Ve kalıcı olarak toprağın işlenmesinden tiksinen bir tür göçebeler olan *kuşkucular* bu yurttaşlar birliğini zaman zaman parçaladılar. Ama neyse ki onların sayısı az olduğu için dogmatikçilerin toprağı her seferinde, her ne kadar kendi içinde tutarlı bir plana göre olmasa da yeniden işlemelerine engel olamadılar. Gerçi son zamanlarda tüm bu mücadelelere insanın anlama yetisinin belirli bir *fizyolojisi* (meşhur *Locke*'unki) aracılığıyla son verildiği ve öne sürülen iddiaların haklılığı tümüyle karara

bağlandığı sanıldı bir keresinde. Ama durum şöyle oldu ki iddia sahibi kraliçenin nesebi sıradan deneyimin avamından çıkarsanmış olduğu hâlde ve tam da bu yüzden onun iddiaları haklı olarak şüphe uyandırması gerektirirken, her ne kadar asılsız da olsa ona fiilen böyle bir *soy kütüğü* yakıştırılmış olduğu için kendisi hâlâ bu hak iddialarında diretebildi. [A X] Böylece yine her şey o kurtlanmış ve eskimiş *dogmatizme* ve buradan hareketle tam da bu bilimi çekip kurtarmak istedikleri hor görüşe geri düştü. Şimdi ise (kendimizi inandırdığımız üzere) bütün yollar boşuna denendikten sonra bilimlerde kargaşa ve karanlığın anası olan bıkkınlık ve tümüyle *kayıtsızlık* hâkim olmuştur; ama bu kayıtsızlık kötü icra edilmiş gayretler yüzünden müphem, karışık ve kullanışsız hâlde gelmiş bilimleri pek yakında dönüştürmenin ve aydınlatmanın kaynağı ya da en azından onun prelüdüdür de aynı zamanda.

Zira nesnesi bakımından insan doğasının *kayıtsız* kalamayacağı böylesi araştırmalar hakkında *kayıtsızlık* uydurmaya çalışmak nafi'dir. Üstelik bu sözde *kayıtsızlar*, akademik dillerini popüler bir üsluba büründürerek değiştirince fark edilmeyeceklerini zannetseler bile, herhangi bir şey düşündükleri vakit kaçınılmaz olarak yine metafiziksel iddialara geri düşmektedirler ki tam da buna karşı büyük bir hakir görme ileri sürmekteydiler. Gelgelelim bilimlerin serpilisinin orta yerinde gerçekleşen ve eğer sahip olunabilirse malumatından en az [A XII] feragat edilebilir olanlara denk gelen bu kayıtsızlık yine de dikkat yöneltmeyi ve üzerinde düşünülmeyi hak eden bir fenomendir. Açıktır ki bu, çağımızın ihmalkârlığının değil, bilakis kendini yanılsama bilgilerle daha fazla oyalandırtmayan olgunluk kazanmış *yargı gücünün** etkisidir ve akla, tüm işleri içinde en zahmetlisini yani kendini bilmeyi yeniden üstlenme ve bir yargıevi kurma çağrısıdır: Bu öyle bir yargıevidir ki aklın haklı iddialarını güvence altına alırken tüm dayanaksız [A XII] iddialarını cebri hükümlerle değil ve fakat kendi ebedi ve değişmez yasalarına göre reddediyor olacaktır. İşte bu yargıevi bizatihi *saf aklın eleştirisinden* başkası değildir.

Ben bundan kitap ve sistemlerin eleştirisini anlıyor değilim, bilakis genel olarak akıl yetisinin *herhangi bir deneyimden bağımsız olarak* edinmeye çalıştığı tüm bilişler itibariyle

* Bazen çağımızdaki düşünme tarzının sığılığın ve sağlam temelli bilimin çöküşünden yakınıklar duyuluyor. Oysa ben temelleri iyi atılmış matematik, doğa öğretisi vb. bilimlerin bu suçlamayı hiç de hak ettiklerini düşünmüyorum, bilakis temellerinin sağlamlığı bakımından eski itibarlarını korumaktadırlar ve hatta ikincisinde onu aşmaktadır bile. İşte aynı tin, diğer biliş türlerinde de edimselleşebilirdi, öncelikle kendi prensiplerinin tashihi sağlanabilmiş olsaydı eğer. Bundan noksan kalınca kayıtsızlık ve kuşku ve nihayetinde kati eleştiri sağlam temelli bir düşünme tarzının kanıtı olmaktadır daha ziyade. Bizim çağımız, her şeyin kendisine tabi olması gereken sahil *eleştiri* çağıdır. *Kutsallığı* nedeniyle *din* ve *ihtişamı* nedeniyle *yasama*, bundan genellikle muaf olmak ister. Ama haklı olarak tam da bu yüzden kuşku uyandırır ve dolayısıyla kendilerine sahte olmayan bir hürmet gösterme isteminde bulunamazlar, çünkü akıl yalnızca kendisinin özgür ve aleni tetkikine dayanabilmiş olanlara bunu layık görebilmektedir.

eleştirisini ve ayrıca genel olarak bir metafiziğin olanak veya olanaksızlığının karara bağlanmasını ve onun hem kaynaklarının hem de kapsam ve sınırlarının belirlenmesini, bütün bunların ise prensiplerden hareketle yapılmasını anlıyorum.

Şimdi ben geriye kalmış bu yegâne yolu tutmuş oldum ve şimdiye dek aklı deneyimden bağımsız kullanımında kendisiyle uyumsuzluğa düşüren tüm yanılgıları bu yolda ortadan kaldırmış olmakla iftihar edebilmekteyim. İnsan aklının acizliğini mazeret göstererek aklın sorularından kaçınmadım, bilakis onları prensiplere göre eksiksizce belirledim ve aklın kendi kendisini yanlış anladığı noktayı keşfettikten sonra bu soruları bütünüyle tatmin edici biçimde çözüme kavuşturdum. [A XIII] Gerçi bu soruların yanıtlanması, dogmatizm meftunu bir bilme iştahının beklentilerine hiç de uygun düşmedi, zira onu ancak büyücülük sanatıyla tatmin etmek mümkün olabilirdi ki ben o konudan hiç anlamam. Üstelik aklımızın doğal yazgısının amacı bu değildir herhalde, keza felsefenin ödevi şudur: Yanlış yorumlamaktan doğan aldatmacaları ortadan kaldırmak ve bu sırada çokça övülen ve sevilen vehimlerin yok olup gitmesine aldırış etmemek. Bu uğraşıda en büyük dikkatimi kapsamlılığa verdim ve korkmadan söyleyebilirim ki burada çözümü sağlanmadık veya çözümü için en azından bir anahtar sunulmadık *tek bir* metafiziksel mevzu kalmamıştır. Gerçekten de saf akıl öyle bir eksiksiz birliktir ki kendi doğası gereği kendisine yüklenmiş olan tüm soruların bir tek tanesinde bile onun prensibi yetersiz kalır ise, onu hemen kaldırıp atmak gerekmektedir, çünkü ötekileriyle de tam bir güvenilirlikle başa çıkabiliyor olamayacaktır o zaman.

Bunları söylerken, gösterişçi ve küstahça görünen bu iddialar karşısında [A XIV] okurun yüzünde teessüfle karışık bir infial algıladığıma inanıyorum. Ama yine de bu söylediklerim, söz gelimi *ruhun* yalın doğasını veya *dünyanın ilk başlangıcının* zorunluluğunu kanıtladığını iddia eden en sıradan bir programın yazarınıninkilerle kıyas kabul etmeyecek kadar ölçülüdür. Çünkü öyle bir yazar, insan bilişini olanaklı deneyimin tüm sınırlarının ötesinde genişletmeyi deruhte etmektedir. Oysa ben, böyle bir şeyin kendi yetilerimi tamamen aştığını tevazuyla itiraf ederim; onun yerine benim işim yalnızca aklın kendisiyle ve saf düşünmesiyle ilgilidir. Bunların kapsamlı bilgisini kendimden uzaklarda aramam gerekmez, çünkü onlarla bizzat kendi içimde karşılaşırım ve zaten bu konuda bana sıradan mantık, aklın tüm yalın eylemlerinin tam ve sistematik olarak teker teker sayılabileceğinin örneğini sunar. Ancak burada şu soru ortaya çıkar: Deneyimin tüm malzeme ve desteği elimden alındığında akıl ile ne ölçüde bir şeyler icra edebilmeyi umut edebilirim?

Her bir amaca erişmek bakımından eksiksizlik ve toplu olarak tüm amaçlara erişmek bakımından kapsamlılık hakkında bu kadar yeterli olsun ki zaten bunlar rastgele birer gaye olmayıp bilakis bizim eleştirel incelememizin malzemesi olarak bilişin kendi doğası tarafından bize yüklenmişlerdir.

[A XV] Öte yandan *kesinlik* ve *açıklık* ise onun formunu ilgilendiren iki husus olup bunlar, böylesine kayağan bir girişime cesaret eden bir yazara haklı olarak yöneltilecek özsel talepler olarak görülmelidir.

Şimdi *kesinlik* hususunda kendi hakkımda şu hükmü verdim: Bu tür irdelemelerde, herhangi bir *kanı* öne sürmeye hiçbir minvalde izin verilmemeli ve onda bir hipotezi andıracak bir tek şey bile olsa yasaklı mal kabul edilmeli, en ucuz fiyattan bile olsa piyasaya sürülmemeli, bilakis ortaya çıktığı anda derhal müsadere edilmelidir. Çünkü *a priori* olarak sabit olacak her biliş, kendiliğinden şunu beyan etmiş olmaktadır: Mutlak olarak zorunlu kabul edilmeyi ister. Üstelik tüm apodiktik (felsefi) kesinliğin ölçüsü ve hatta bizatihi emsali olacak tüm *a priori* saf bilişlerin belirlenişi bunu daha da çok ister. Şimdi deruhte ettiğim şeyi bu eserde yerine getirip getirmediğim, tamamen okurun yargısına kalmıştır, çünkü bir yazara yakışan, nedenleri ortaya koymak ama kendi yargıçlarının üzerinde onların etkisi hakkında yargıda bulunmamaktır. Ama istemeden de olsa bu nedenlerin zayıflatılmasına herhangi bir şeyin [A XVI] sebebiyet vermemesi için, kimi itimatsızlıklara yol açabilecek kısımlara (her ne kadar bunlar yalnızca ikincil amacı ilgilendirse de) tarafımda bizzat işaret edilmesine müsaade edilecektir sanırım. Böylelikle ana amaç bakımından okurun bu noktadaki yargısını etkileyebilecek en ufak bir çekincesinin bile vakitlice önüne geçilmiş olacaktır.

Bizim anlama yetisi dediğimiz yetinin temellerini atma ve aynı zamanda onun kullanımının kural ve sınırlarını belirleme bakımından Transendental Analitik'in ikinci ana bölümünde *Saf Anlama Yetisi Kavramlarının Dedüksiyonu* başlığı altında yaptığımdan daha önemli bir inceleme bilmiyorum ki bunlar, benim için en büyük zahmete mal olmuştur ama umuyorum ki karşılıksız kalmamıştır. Biraz derinden giden bu irdelemenin iki yanı vardır. Birincisi saf anlama yetisinin nesneleriyle ilintili olup onun kavramlarının objektif geçerliliğini *a priori* olarak serimleyecek ve kavranılır kılacaktır. Bu yüzden de amaçlarıma özsel olarak aittir. Diğeri ise bizatihi saf anlama yetisinin kendisini olanak bakımından ve bizzat üzerine dayandığı biliş güçleri bakımından ve dolayısıyla sübjektif ilişkisi içinde [A XVII] irdelemeye yöneliktir. Her ne kadar oradaki irdeleme ana amacım bakımından büyük bir öneme sahipse de özsel olarak ona ait değildir, çünkü ana soru hep şu kalmaktadır: Tüm

deneyimlerden bağımsız olarak anlama yetisi ve akıl neyi ve ne kadarını bilebilir? Ama şu değil: *Düşünmek yetisi* bizatihi nasıl olanaklıdır? İkincisi verili bir etkinin nedenini aramak gibi olduğundan ve bu itibarla kendisinde hipoteze benzer bir şey bulunduğundan (her ne kadar, başka bir vesileyle göstereceğim üzere hâl böyle olmasa da) öyle görünüyor ki burada durum şudur: Nasıl ki ben bir *kanıya* sahip olma iznini kullanmışsam, okurun da farklı *kanıda* olma özgürlüğü bulunacaktır. Bunu göz önünde tutarak okura peşinen şunu hatırlatmam gerekir: Benim sübjektif dedüksiyonum, beklediğime rağmen kendisini olarak tam ikna etmezse bile, her şeyden önce burada meşgul olduğum objektif dedüksiyon, yine de tam bir güce sahip olacak ve sayfa [A] 92 ile 93 arasında söylenenler zaten bunun için kendi başına yeterli olacaktır.

Nihayet *açıklık* konusuyla ilgili olarak: Okurun öncelikle kavramlar aracılığıyla *diskursif* (mantıksal) *açıklık*, sonra da *görüler aracılığıyla* [A XVIII] *intuitif* (aisthetik) *açıklık* yani örnekler veya somut başka açıklamalar aracılığıyla açıklık talep etme hakkı vardır. Birincisiyle yeterince ilgilendim. Çünkü bu, girişiminin özüyle alakalıydı ama aynı zamanda bu, kesinliği olmasa da haklılığı olan ikinci talebi tatmin edemeyişimin de rastlantısal nedeni oldu. Çalışmalarım sürerken bu ikinci konuda ne yapmam gerektiğiyle ilgili neredeyse mütemadiyen kararsız kaldım. Örnekler ve açıklamalar daima gerekli görünüyordu ve bu yüzden birinci taslakta ilgili yerlere uygun olarak sahiden de bunlara yer verdim. Ama çok geçmeden görevimin büyüklüğünü ve meşgul olmam gereken nesnelerin miktarını idrak ettim ve böylelikle farkına vardım ki bunlar sadece kuru ve salt *akademik* sunum içindeyken bile yapıtı fazlaca genişletmekteydi. Bu yüzden onun, yalnızca *popüler* bir maksat güden zorunlu örnek ve açıklamalarla daha da şişirilmesinin tavsiye edilmez olduğunu anladım. Üstelik bu çalışma, popüler kullanım için hiç de uygun değildir ve söz konusu kolaylaştırmalar her ne kadar hep hoş gelse de bu bilimin sahici bilenleri için onlar gerekli olmayacaktır ve hatta buradaki amaca aykırı düşmeyi bile beraberinde getirecektir. Her ne kadar Peder *Terrasson* şöyle demişse de: Eğer bir [A XIX] kitabın büyüklüğünü sayfalarının sayısına göre değil, onu anlamak için gerekli zamana göre ölçecek olursak, kimi kitaplar hakkında *o kadar kısa olmasalardı çok daha kısa olurlardı* demek mümkündür. Halbuki bütün dikkatimizi, geniş kapsamlı olan ama belirli bir prensip içinde birbiriyle bağlantılı bir bütün oluşturan spekülâtif bilişin kavranabilirliğine yöneltmişsek, aynı hakla şunu da söylememiz mümkün olacaktır: *Kimi kitaplar, bu kadar açık olma amacına sahip olmasalardı çok daha açık olurlardı*. Çünkü açık olmak için kullanılan yardımcı araçlar, *kısımlar* söz konusu olduğunda yardımcı olurken *bütün* bakımından çoğu kere dikkat dağıtırlar, zira

okurun yeterince hızla bütünü kuş bakışı görmesine fırsat tanımazlar ve tüm o parlak renkte boyalarıyla sistemin eklemlenişinin ya da yapısının üstünü örterler ve tanınmaz hâle gelmesine yol açarlar, oysa söz konusu sistemin birlik ve iş görürlüğü hakkında yargıda bulunabilmek için en çok da bu önem taşımaktadır.

Bana öyle geliyor ki bir yazarın, ortaya koyduğu taslağa göre büyük ve önemli bir yapıtı bütünüyle ve hatta kalıcı olarak gerçekleştirmeyi umuyor olması, bir okur için kendi gayretlerini onunkiyile birleştirmesi için hiç de küçük olmayan bir teşvik sunmaktadır. [A XX] Şimdi burada hakkında sunacağımız kavramlar itibariyle metafizik, en kısa zaman içinde ve az ama birleşik gayretlerle böyle bir tamamlanmayı vaat edebilecek yegâne bilimdir ki böylelikle gelecek kuşaklara her şeyi onun maksatları bakımından yalnızca *didaktik* tavırla düzenlemek işi kalmış olacak ama bunu yaparken de içeriğini en küçük ölçüde artırabilmeleri mümkün olmayacaktır. Çünkü metafizik, *saf akıl* aracılığıyla sahip olduklarımızın tümünün sistematik olarak düzenlenmiş *envanterinden* başka bir şey değildir. Burada dikkatimizden hiçbir şeyin kaçması mümkün değildir, çünkü aklın tamamen kendi içinden ortaya çıkardıklarının kendilerini gizlemesi imkânsızdır, bilakis aklın müşterek prensibi keşfedilir edilmez aklın kendisi aracılığıyla gün ışığına çıkmaktadırlar. Deneyimden gelen hiçbir şey etki etmeden veya belirli bir deneyime yönlendirebilecek *münferit* bir görü bile olmadan, yalnızca saf kavramlardan gelen bu tür bilişlerin eksiksiz birliğinin genişletilmesi ve artırılması, söz konusu koşulsuz tamlığı yalnızca kabil kılmaz, bilakis onu zorunlu da kılar. *Tecum habita et noris, quam sit tibi curta supellex*. Persius.

[A XXI] Saf (spekülatif) aklın böyle bir sistemini *Doğanın Metafiziği* başlığı altında bizzat sunmayı umut ediyorum ki o sistem, kapsamı buradaki eleştirinin yarısı kadar olmasa bile içerik bakımından bununla kıyaslanamaz zenginlikte olacaktır. Çünkü öncelikle buradaki eleştiri, söz konusu sistemin olanağının kaynak ve koşullarını ortaya koyma mecburiyetinde kalmış ve tamamen süprüntü kaplamış bir araziye öncelikle temizleyip düzleştirmesi gerekmiştir. Burada okurumdan bir *yargıcın* sabır ve tarafsızlığını beklerken, orada bir *omuzdaşın* uyarlık ve desteğini bekliyorum. Zira her ne kadar o sisteme ilişkin tüm *prensipler* bu eleştiride eksiksizce ortaya konmuşsa da bizatihi o sistemin kapsamlılığı hiçbir *türetilmiş* kavramın eksik kalmamasını gerektirir ki onlar *a priori* olarak bir çırpıda kestirilemezdirler, bilakis peyder pey aranıp bulunmalıdırlar. Aynı şekilde bu eleştiride kavramlar *sentezi* tümüyle tüketilip tamamlanmış olduğu için aynı şeyin o sistemde *analiz* bakımından da gerçekleştirilmesi talep edilmektedir ki bunların hepsi kolaylıkla ve iş değil eğlence gibi uygulanabilecektir.

Son olarak basım bakımından bazı hususlara işaret etmem gerekiyor. Basım işi biraz gecikmeyle başladığı için formaların [A~~XXII~~] ancak yaklaşık yarısını gözden geçirebildim. Onlarda az sayıda ama anlamı bozmayacak basım hatalarıyla karşılaştım, bir tek şu hariç: Sayfa [A] 379’da aşağıdan dördüncü satırdaki *spezifisch* [*spesifik*] sözcüğü *skeptisch* [*skeptik*] olarak okunmalıdır. Sayfa [A] 425 ile 461 arasındaki Saf Aklın Antinomisi, bir tablo gibi düzenlenmiş olup *teze* ait olan her şey sol sayfada, *antiteze* ait olanlarsa sağ sayfada kesintisiz olarak devam etmektedir. Bunu böyle yapmamın nedeni sav ile karşı savı karşılaştırmayı daha da kolaylaştırmak olmuştur.

çev. Kaan H. Ökten